

tása után vizsgálja a nyelvben fellelhető dualitások egy részét.

5. Statisztika nyelvészeti szemináriumok számára

Ebben a fejezetben az alapvető statisztikai összefüggéseket és módszereket foglalja össze.

Valamennyi fejezetet az azt a témakört érintő bibliográfia zárja.

/Petőfi S.J./

sVs

FOLYÓÍRATSZEMLE

103/67

001.815:002

Kézi indexelés. /Manual indexing/ = Information Retrieval Letter, Detroit, 1.k. 12.sz. 1966.ápr. p.1-4.

A General Electric Company tájékoztatási osztályán dolgozó szakemberek 22 tájékoztatási központnak 61 kézi indexeléssel foglalkozó szakemberével folytattak megbeszéléseket és eredményeiket a jelen cikkben ismertetik.

Az indexeléssel mint szellemi /emberi/ tevékenységgel az irodalomban csak igen kevés dokumentum foglalkozik, ezek is - e cikkkel ellentétben - főleg a gépi indexelés problémáit tárgyalják.

Az indexelés módjára vonatkozó megállapításokat a következőképpen lehet összefoglalni: behatóan a dokumentumnak csak az általános, áttekintő részét tanulmányozzák, bár az indexelő kifejezéseket a dokumentum bármely részéből vehetik; tezaurusokat és egyéb segédleteket használnak; az egész cikket rendszerint nem olvassák el; egy átlagos dokumentummal való foglalkozás ideje 13 perc.

Az indexeléssel foglalkozó szakemberek közül a legtöbbször középfokú vagy magasabb végzettsége van; biológus vagy vegyész; ismeri a különböző indexelési technikákat; gyors; kapcsolatokat tart a szakmai szervezetekkel; továbbképzésben vesz részt; ismeri a visszakeresés módszereit; ismeri a felhasználó igényeit; rendszerint nem erre a szakmára készül; naponta átlag 27 dokumentumot dolgoz fel; átlag 4 éve dolgozik a szakmában; az átlagos életkor 36 év; kb. 3 órát képes egyfolytában kifáradás nélkül dolgozni; saját tudásának mélysége határozza meg az indexelés mélységét; sokan unalmasnak tartják munkájukat; egyesek a szerző, mások a felhasználó szempontjából vizsgálják a dokumentumot; sokan az összefoglalás a-

lapján indexelnek; a sokszor előforduló kifejezések erősen hatnak az indexelőre; munkájukat leggyorsabban a matematika és fizika területén végzik.

A jó szakember ismervei: nagyobb indexelési és olvasási sebesség, nagy szakmai gyakorlat, a keresési technikák és az információs igények ismerete, olvasás közben keveset hagy ki és érti az indexelendő anyagot.

/Schiff E./

104/67

001.815:002.513.5:801.316.4

A dokumentációs szójegyzékek: kialakításuk, használatuk és a növekedési krízis. /Les vocabulaires documentaires: formation, utilisation et crise de croissance/ - HALKIN, J.E. = Bulletin AID, 5.k. 4.sz. 1966. p.19-28.

A dokumentációs szójegyzékek problémakörének a tájékoztatási feladatok komplexumán belül elfoglalt helyét vizsgálva a következőkre kell felhívni a figyelmet:

A tájékoztatás eredményessége 3 alapvető tényező függvénye: függ a dokumentumgyűjtemény tartalmától /külső információgyűjtemény/, a felhasználó tudatában felhalmozott ismeretektől /belső információgyűjtemény/, valamint a kettő egymáshatásának, kapcsolatának módjától. A két gyűjtemény között a kapcsolatot szavak biztosítják, de helytelen lenne eleve abból kiindulni, hogy a kérdések szókincse megegyezik a válaszokéval. Nem elegendő tehát az, ha statisztikai módszerekkel határozzuk meg az egyes szavak közötti korrelációt, - azoknak a korrelációknak az ismeretére is szükség van, melyek a szavak kombinációi között fennállnak. Az eredményes tájékoztatás feltétele továbbá, hogy a dokumentumok elemzése a várható igények figyelembevételével történjék, vagyis "felhasználás-orientált" legyen. A jó elemzés tehát sokkal több, mint egyszerű összefoglalás: egyben ítélet is az információk felhasználhatóságára vonatkozóan. Végül pedig mind a korrelációk ismerete, mind az igénylők szempontjait figyelembe vevő elemzés csak akkor hasznosítható, ha az érdeklődő "párbeszédet" folytathat a rendszerrel, lépésről lépésre, s egyre újabb információk birtokában megkaphatja nem a kérdésének, hanem a kérdés által esetleg csupán pontatlanul kifejezett tulajdonképpeni igényének és szükségletének megfelelő anyagot, választ. Ehhez feltétlenül olyan korszerű berendezésekre van szükség, melyek minden kérdésre szöveges választ, nem csupán azonosítási számokat vagy címeket adnak.

A fentiek figyelembevételével a dokumentumok feldolgozása során alkalmazott kifejezések megválasztásakor több lehetőség közül választhatunk:

a/ A szavak alkalmazása "ahogy jön", kiemelve a dokumentumban előforduló fontosnak ítélt kifejezéseket. A korrelációs problémákat ilyenkor a visszakeresés során kell teaurusz segítségével megoldani, mely a kapcsolódó fogalmakat tartalmazza.

b/ A szavak alkalmazása "mindenre gondolva", vagyis oly módon, hogy előre átgondoljuk, milyen kérdések merülhetnek fel egyáltalán, s az ezekben várhatóan előforduló kifejezésekkel indexelünk. Ez óriási munka és nem kifizetődő.

c/ Előnyösnek tekinthető az a közbelső megoldás, mely szerint minden összefüggést figyelembe véve végezzük el az indexelést akkor, amikor valamilyen fontosnak ítélt kifejezés először fordul elő, de később már csak ezt a fogalmat használjuk fel az indexelésre. A visszakeresés kiemeli azt a referátumot, mely a fogalom első részletes, valamennyi összefüggésre fényt derítő meghatározását tartalmazza, s így találja meg a felhasználó a szükséges további utalásokat.

d/ További megoldás abban áll, hogy már a szójegyzék kialakításakor figyelembe vesszük a szavak közötti korrelációkat és olyan strukturális kódokat dolgozunk ki, melyek valamennyi lényeges kapcsolatot tartalmaznak. A kódoknak tartalmazni kell a szokásos hierarchikus kapcsolatokon túlmenően azokat a kapcsolatokat is, melyek az egymástól különböző, mégis egy fogalomkörre vonatkozó specifikus fogalmak között fennállnak. Az ilyen fogalmakat vagy hasonló kóddal jelölhetjük, vagy pedig különböző kódokkal, de úgy, hogy közös előtagot alkalmazunk. Így a visszakeresés során mindjárt egész sor dokumentumot behatárolhatunk, függetlenül attól, hogy az egyes esetekben melyik szóval történt a jellemzés. A szó-családok bevezetése elhárítja azokat az akadályokat is, melyek abból származnak, hogy az ember nem mindig pontosan fejezi ki gondolatait.

A dokumentumgyűjtemény növekedésével a szójegyzék feltétlenül két irányban kell, hogy fejlődjen: egyrészt egyre specifikusabbakká válnak a fogalmak, mert csak így biztosítható, hogy az érdeklődők releváns válaszokat kapjanak, másrészt egyre nagyobb lesz a figyelembe vett szempontok, kapcsolatok száma annak biztosítása érdekében, hogy pontos lehessen a kérdések megfogalmazása. Az egyre bonyolultabbá váló rendszer azonban rentábilisan már csak akkor üzemeltethető, ha ennek arányában növekszik a rendszer felé feltett kérdések száma is. Végül a rendszer eljut egy olyan határhoz, melyen túl fejlesztése már nem gazdaságos, ill. amikor már az eddigiektől teljesen eltérő új módszerek kidolgozása válik szükségessé.

/Vásárhelyi P./

105/67

002:001.814.2

Az ILO közleménye az integrált tudományos tájékoztatási szolgálatról. /Integrated scientific information service reported by ILO/ = Information Retrieval Letter, Detroit, 1.k. 4.sz. 1965.aug. p.1-7.

Az ILO /International Labour Office = Nemzetközi Munkaügyi Hivatal/ közepes méretű tájékoztatási szolgálatot fejlesztett ki lépcsőről-lépcsőre. A tájékoztatási igények felmérése után az adatokat lyukkártyán dolgozták fel és a felhasználók között körözték. Ezzel elérték az igények összehangolását. A szolgálat egységesítése és a

jó munkatársi kapcsolatok elérésére ezeket az adatokat minden törzsgárdataggal is megismertették. A főfeladat teljesítése: a hatalmas mennyiségű forrásból az igénylő számára a megfelelő információ szolgáltatása szempontjából a kivonat túl drágának bizonyult, kb. 10 % darabonként; a cikk kiválasztására fordított időn kívül 4-8 óra /a megírásra, szerkesztői lektorálásra és ujrágépelésre/ is túl hosszú /átlagban 550 szó/, bár az eredeti cikk helyettesítésére így sem képes. Másrészt a gyarapodási lista túl kevés információt tartalmaz. Szigorúan megkötött deszkriptor rendszer viszont nem ad lehetőséget a leírás rugalmasságára.

Ezért az általuk kidolgozott rendszer szerint olyan kivonatot készítenek, mely a szabad, folyamatos leírás mellett a dokumentalista által fontosnak ítélt szavakat /szabad deszkriptorok/ különleges jelek között alkalmazza. A szabványos osztályozó rendszereket a fellépő fejlesztési nehézségek miatt a saját rendszerükhöz viszonyítva túl nehézkesnek ítélik. Kb. 30, előre kijelölt igen széles értelmű tárgykör fogalommal dolgoznak, melyek mennyisége minden további nélkül növelhető. A terminológiát gyakorisági szempontból állandóan figyelik és módosítják.

Az egész folyamatban igen fontos szerepe van a dokumentalisták szelektáló, értékelő és tömörítő tevékenységének, mely egyelőre nem gépesíthető és ha igen, akkor sem gazdaságos.

Műszaki vonatkozások: csak a dokumentalisták által kiválasztott dokumentumot katalogizálják, tehát csak ez képezi a rendszer bemenetét; ezek után mindenfajta dokumentumot mikrofilmre vesznek fel és csak így tárolják. A visszakeresés két úton történhet: a fagyasztó végzi /bulletinek, KWIC index stb./, a központ végzi a deszkriptorok alapján. A felhasználó által is feldolgozható lyukkártyákat is adnak ki. Jövőre megindul a deszkriptorok szerint rendezett cédulakatalógus szolgálatuk; a kártyák időrendi sorrendbe is rendezhetők. Gépi indexet is fognak készíteni, de gépi keresést csak bonyolult logikájú kérdés esetén hajtanak végre.

Szolgáltatásaik kis vállalatok részére: figyelőszolgálat és a megfelelőnek ítélt katalógusfajta; közép vállalatok részére: gépi vagy kézi keresés céljaira alkalmas katalógusok vagy kártyák /pl. referenz kártya/; nagyobb szervezetek részére: lyukszalag, mágnesszalag stb.

A jelenlegi off-line kapcsolataikat fokozatosan on-line kapcsolattá igyekeznek átalakítani.

/Schiff E./

106/67

002.5:62/05//47:519.241.6

Információszerzés a szovjet műszaki periodikákban. /K voproszu o raszsejzanii informacii v szovetszkoj tehniczeszkoj periodike/ - TEPIOV, D.Ju. = Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, szerija 2. 1967. 1.sz. p.5-8.

A szórás törvény ismerete nélkül azt gondolhatnánk, hogy egy-egy téma irodalomjegyzékének összeállításához az adott témától távol álló szakfolyóiratokat nem érdemes figyelembe venni, mert ezekben úgy sincs semmi valószínűsége a megfelelő anyag előfordulásának. Statisztikai vizsgálataival S.C.BRADFORD a 30-as évek elején kimutatta e feltevés tarthatatlanságát, de ennél sokkal régebben, még 1896-ban F.CAMPBELL már utalt a szórás jelenségére.

S.C.BRADFORD az alkalmazott geofizikára és a kenőanyagokra vonatkozó szakcikkek szóródását vizsgálta, a feltárt anyag alapján csoportokban, ún. zónákban foglalta össze az átnézett folyóiratokat, és eredményeinek általánosításával egy matematikai modell dolgozott ki a szórás jelenség tanulmányozásához. E modell leírásához legyen az egyes zónákban a besorolt időszakos kiadványok teljes száma sorra $P, P_1, P_2, \dots$, az adott témakörbe vágó cikkek átlagos mennyisége $r, r_1, r_2, \dots$, teljes mennyisége pedig $m, m_1, m_2, \dots$, és legyen továbbá $P < P_1 < P_2 < \dots < P_n, r > r_1 > r_2 > \dots > r_n$.

Az előbbi meghatározások szerint

$$r = m/P, \quad r_1 = m_1/P_1, \quad \dots, \quad r_n = m_n/P_n.$$

Válasszuk meg a zónákat úgy, hogy

$$P \cdot r = P_1 \cdot r_1 = P_2 \cdot r_2 = \dots = P_n \cdot r_n = m = m_1 = m_2 = \dots = m_n$$

legyen, és vezessük be a

$$P_1/P = r/r_1 = n_1, \quad P_2/P_1 = r_1/r_2 = n_2, \quad \dots$$

jelöléseket, ahol $n_k = \text{állandó} > 1$. Ekkor $n_1 = n_2$ feltételezésével BRADFORD szórás törvénye a következő alakban írható fel:

$$P : P_1 : P_2 = 1 : n_1 : n_1^2.$$

Szavakkal kifejezve: Ha a tudományos folyóiratokat egy adott kérdésre vonatkozó cikkek csökkenő száma szerint rendezzük, majd csoportokat alkotunk belőlük úgy, hogy minden egyes csoportban az adott kérdést tárgyaló cikkek száma ugyanaz legyen, akkor az egy-egy követő csoportokban levő folyóiratok száma úgy aránylik egymáshoz, mint $1 : n : n^2$ stb.

Ebből a törvényből fontos következtetéseket lehet levonni az irodalomkutatások megszervezésére, az információk állományok kiegészítésére és általában a tudományos tájékoztatás egészére is. Többek között nyilvánvalóvá válik az információfeltárás központosításának szükségessége, mert csak az országos központi intézetek képesek a szétszórtnak megjelenő információk anyagok rendszerezésére, és az egyetemes könyvtárak és információk központok egyedülálló szerepet tölthetnek be a szakkérdések iránt érdeklődők tájékoztatásában.

A szakirodalmi információk szóródásával kapcsolatban felvetődik a kérdés, hogy a korlátozott mennyiségű időszakos kiadvány átvizsgálása és feldolgozása alapján összeállított bibliográfiák mi-

lyen mértékben közelíthetik meg a teljességet, vagyis, hogy milyen matematikai összefüggés érvényes a feldolgozott információforrások száma és a feltárt adatok száma között.

Zónamodellje alapján már S.C.BRADFORD megállapította, hogy a feltárt adatok növekvő száma és az egyes zónákba besorolt folyóiratok számának logaritmusai között lineáris összefüggés áll fenn. 1948-ban B.C.VICKERY kimutatta, hogy a lineáris összefüggés csak akkor áll fenn, ha a kérdéses logaritmus az egymás után következő zónákban levő folyóiratok teljes számát foglalja magában, és vizsgálatait őta ezt az összefüggést szokás érvényesnek tekinteni.

P.A.COLE kissé más alakban fogalmazta meg ezt az összefüggést a saját matematikai modelljében, amelyet egyébként a fokozatos megközelítés modelljének lehet nevezni. Ebben a modellben nincsenek zónák, és a feldolgozott folyóiratok és az adott kérdéssel közölt cikkek számát nem abszolút értékekben, hanem a teljes mennyiségre vonatkoztatott viszonylagos értékekben kell kifejezni. P.A.COLE bevezette a szakterületenként változó szórási tényező fogalmát, és a köolaj irodalmára vonatkozó szórási törvényt,

$$R/RT = 1 + 0,43 \log T/TT,$$

illetve

$$T/TT = \text{num} \log \left(\frac{R/RT - 1}{0,43} \right)$$

alakban írta fel, ahol T a feldolgozott folyóiratféleségek többletmennyisége, R a feltárt adatok többletmennyisége, TT a feldolgozott folyóiratféleségek teljes mennyisége, RT a feltárt adatok teljes mennyisége, $0,43$ pedig a köolaj irodalmára jellemző szórási tényező. Ez a törvény tehát azt fejezi ki, hogy amikor bizonyos százalékkal megnöveljük a feldolgozott folyóiratok mennyiségét, e százalék logaritmusának mértékében növekszik a feltárt adatok mennyisége. A nehézség csak az, hogy a szórási tényező nagyságának előzetes megállapítására ez a törvény sem ad lehetőséget.

A szórási jelenség további matematikai modellje M.G.KENDALL-tól származik. Ez az angol statisztikus a műveletkutatásra és a statisztikai kérdésekre vonatkozó cikkek eloszlását vizsgálta. A műveletkutatásról összeállított bibliográfiája 370 folyóiratból összesen 1763 tételt tartalmazott; a tételek teljes mennyiségének több mint egyharmadát 5 folyóiratból írta ki, 18 folyóirat átnézése után megkapta az egész anyagnak a felét, 67 folyóirat pedig 75 %-ot eredményezett stb., tehát itt szemmel láthatólag jól érvényesült a fokozatos megközelítés modellje.

M.G.KENDALL valamilyen összefüggést keresett annak kiszámítására, hogy egy adott kérdésre vonatkozó cikkek milyen valószínűséggel jelennek meg egy olyan folyóiratban, amely már előzőleg "i" cikket közölt, és megállapította, hogy ez a valószínűség egyenesen arányos az egyenként "i" cikket tartalmazó folyóiratokban előforduló utalások teljes számával.

Igy tehát ezzel együtt már három különböző matematikai modell ismeretes az időszakos kiadványokban közzétett információk szóródá-

sának tanulmányozására, ezenkívül azonban egyes témákkal és az információforrások bizonyos csoportjaival kapcsolatban bőven található az irodalomban konkrét statisztikai számítások is. Maga a szórás több okra vezethető vissza: az időszakos kiadványok munkaterületei között nincsenek éles határvonalak, de maguk a tudományágak is összefonódnak, és a kapitalista országokban a kiadók üzleti versenyre szintén hozzájárul az információk szóródásához.

Arra vonatkozólag, hogy a szovjet szakirodalomban milyen jellegű az információ szóródása, konkrét adatok mind ez ideig még alig ismeretesek. Ezért most célszerűnek látszott e kérdés részletesebb megvizsgálása. Különböző hiányosságai ellenére is jó alapot nyújtott ehhez a munkához a "Letopisz' zszurnal'nuh sztatej" bibliográfiai anyaga és 4 jellegzetes téma /öntés, építőipari anyagok, elektrotechnika, műanyagipar/ kiválasztása. Az eredményeket összesítő táblázatok érdekes képet adnak arról, hogy az 1954., 1957., 1959., 1961., 1963. években hogyan oszlottak el a kiválasztott témákra vonatkozó cikkek az időszakos kiadványok 6 csoportja között: a/ a téma közvetlen szakfolyóiratai /pl. a "Litejnoe proizvodstvo", "Cement" stb./, b/ a témához tartozó iparágak /pl. gépgyártás, építőipar, energetika, vegyipar/ folyóiratai, c/ egyéb iparágak folyóiratai, d/ általános műszaki folyóiratok /"Naucno-tehnicszeszkie obscsesztva", "Sztandartizacija", "Izobretatel' i racionalizator", műegyetemi kiadványok stb./, e/ természettudományi folyóiratok, f/ egyéb, pl. mezőgazdasági, orvostudományi folyóiratok.

A táblázatok adataiból a következőket állapíthatjuk meg:

1. A szórás mértéke szakterületenként más és más, és a több szakterületre kiterjedő témákban a legnagyobb. 1963-ban a műanyagipari cikkeknek mindössze 19,05 %-a jelent meg azokban a lapokban, amelyek közvetlenül a műanyagokkal foglalkoznak, és 33,26 %-át a vegyipari, 22,66 %-át pedig az általános műszaki folyóiratok közölték.
2. A téma közvetlen szakfolyóiratai nem adnak teljes képet saját területükről. Ez azt jelenti, hogy a vállalati és a kutatóintézeti könyvtárak aligha képesek kielégíteni az igényeket, és a nagyvárosok könyvtári hálózatának tervezése során elsősorban a hatalmas szakterületi műszaki könyvtárak megszervezésére kell súlyt helyezni.
3. A feltárt adatok jelentős százaléka általános műszaki folyóiratokból származik. Tekintettel arra, hogy ezek a folyóiratok nagyon értékesek, ajánlatos volna a bennük megjelenő cikkekről minél több különlenyomatot készíttetni és forgalomba hozni.
4. Élesebb elhatárolásra van szükség a szakterületek folyóiratainak munkaterületei között, hogy ebben a "legkellemetlenebb" harmadik zónában lehetőleg megszűnjön az információ-szóródás.
5. A tudományos folyóiratokban aránylag kevés műszaki jellegű cikk jelenik meg, ami a szórás szempontjából kedvező ugyan, valójában azonban arra utalhat, hogy nem elég szoros a kapcsolat az elmélet és a gyakorlat között.

6. A szovjet irodalom kiválóbb bibliográfiai kiadványai alapján további szórásai vizsgálatokat kellene végezni, mégpedig első-sorban a fokozatos megközelítés modellje szerint is.

A négy táblázat utolsó /1963-ra vonatkozó/ sorának lényegesebb adatai:

Téma	A szakcikkek százalékos eloszlása 1963-ban					
	Közvetlen periodika	Saját iparág ^{1/}	Egyéb iparágak	Általános műszaki	Tudományos	Egyéb
Öntés	74,87	7,66	5,30	9,82	0,58	1,77
Építőipari anyagok	30,58	40,81	11,51	11,92	1,19	3,97
Elektrotechnika	32,06	34,01	12,06	15,91	2,52	3,42
Műanyagipar	19,05	33,26	9,36	22,66	6,65	4,51

^{1/} A témától függően saját iparágnak számított:

az öntés		esetében a fémek technológiája és a gépgyártás,
az építőipari anyagok	"	az építőipar általában,
az elektrotechnika	"	az energetika,
a műanyagipar	"	a vegyipar.

/Szabó Gy./

107/67

002.513.5:001.815:681.327.6.053

A Bureau of Ships thesaurusz és kódkönyv ismertetése. /Description of the Bureau of Ships thesaurus of descriptive terms and code book/ - NICOLAUS, J.J. = Bulletin AID, 5.k. 4.sz. 1966. p.59-65.

A Bureau of Ships, az amerikai haditengerészet dokumentációs központja a tájékoztatás gépesítésének előkészítéseképpen kidolgozta a saját speciális szakterületének megfelelő thesauruszt. A munka során az ASTIA /Armed Services Technical Information Agency = Amerikai Hadi Dokumentációs Központ/ thesauruszára, a Chemical Engineering Thesaurus vegyipari thesauruszra és az Amerikai Mérnökszövetség /Engineers Joint Council/ Thesaurus of Engineering Terms /Mérnöki kifejezések thesaurusza/ általános jellegű thesauruszára támaszkodtak.

1964-ben a thesauruszt mágnesszalagra rögzítették, hogy ily mó-

don számítógéppel végezhesék 1. a generikus és specifikus fogalmak meghatározását; 2. a tezausz rendszeres kiegészítését; 3. a tezausz nyomdakész formában történő összeállítását fotorota eljárással történő sokszorosítás céljából. A számítógépes feldolgozás követelményeit figyelembe véve, a kifejezések hosszúságát 36 jelben maximálták. Mivel a számítógép kimenőegysége csak nagybetűket tartalmaz, a tezausz nyomtatott kiadása is nagybetűs kivitelben készült. A feldolgozást UNIVAC-LARC számítógéppel végzik Washingtonban.

A tezausz jelenlegi második kiadása 4600 vezérszót tartalmaz, ami az első kiadáshoz képest 150 vezérszavas bővülést jelent. 3 fő részre oszlik: az első rész maga a tezausz, mely a kifejezéseket alfabetikus sorrendben tartalmazza az utalásokkal és keresztutalásokkal együtt, a második rész a kódkönyv, mely a nagy mnemotechnikai értékű alfabetikus kódokat a nekik megfelelő szavak alfabetikus sorrendjében tünteti fel, míg a harmadik rész a kódokat tartalmazza alfabetikus sorrendben, megadva a nekik megfelelő szavakat.

A tezausz egyrészt arra szolgál, hogy kimutassa a különböző kifejezések közötti kapcsolatokat, másrészt arra, hogy szükség esetén szöveges formában, értelmező szótárként meghatározza az egyes kifejezések pontos jelentését. A kapcsolatok 3 típusát vették figyelembe: a szinonimákat, a hierarchikus kapcsolatokat és az általános jellegű kapcsolatokat. Az azonos vagy egymáshoz igen közel álló jelentésű kifejezések közül kiválasztottak egyet, melyet elfogadtak indexkifejezésként, míg a többiekre magában foglalja /includes/ megjegyzéssel utaltak. Az indexkifejezésekre lásd utal. Hasonlóan jártak el a már tulzottan specifikus jelentésű kifejezések ill. az őket magukba foglaló általánosabb értelmű kifejezések esetében is. A generikus és specifikus fogalmak között a kapcsolatot a bővebb ill. szűkebb megjegyzés mutatja. Azon kifejezések esetében, melyek között hierarchikus kapcsolat nincs, de amelyek a megszokás alapján egymáshoz asszociálódtak /pl. referálás, dokumentáció/ ezt az általános jellegű kapcsolatot kapcsolódó kifejezés megjegyzéssel jelezték.

A tezausz kizárólag olyan kifejezéseket tartalmaz, melyek a meglévő dokumentumgyűjtemény feldolgozása során már indexeléshez felhasználásra kerültek. Érdekessége, hogy rövidítések és típusmegjelölések is beépítésre kerültek.

A két kódkönyv a kódoló munkatársak segédeszköze. A gépi feldolgozás megkönnyítésére a kifejezéseket 7 jelből álló kóddal jelölik. A kódok kialakításának általános szabálya az, hogy az első 4 jel a szó első 4 betűjével egyezik meg, míg a fennmaradó 3 jel a szó következő 3 mássalhangzója, ill. rövidebb szavak esetén egyszerűen a következő 3 betű. Mivel a tezausz és a kódkönyvek más-más célra, más-más szakemberek számára készültek, a terjedelem csökkentésére és az áttekinthetőség fokozására a kódokat nem tüntették fel magában a tezauszban, s a kódkönyvekben nem szerepelnek az utalások és keresztutalások.

/Vásárhelyi P./

108/67

002.61/061.6/

Nemzetközi Dokumentációs Intézet - a nemzetközi tájékoztatás közös tevékenységeinek központja, - időszerű igény. /Institut International de Documentation - Centre d'activités communes de la documentation mondiale. Une nécessité actuelle/ - MOLÉ, M. = Bulletin AID, 5.k. 2.sz. 1966. p.10-22.

A FID mellett egy operatív nemzetközi tájékoztatási szerv felállítása mindinkább szükségessé válik. A felállítandó IID-t /Institut International de Documentation = Nemzetközi Dokumentációs Intézet/ a FID és az AID /Association International des Documentalistes = Nemzetközi Dokumentációs Szövetség/ hívna életre. Központilag kellene ugyanis ellátni a következő tevékenységeket:

1. A dokumentumok és más információforrások felkutatása és jelzése;
2. a dokumentumok forrásainak /kiadók stb./ nemzetközi repertóriumával, a tájékoztató szervek nyilvántartásával kapcsolatos tevékenységek;
3. a dokumentáció dokumentációja;
4. az új tájékoztatási módszerek és technikai megoldások kutatása és kikísérletezése.

Az IID közvetítő szerepet játszana egyrészt az információforrások /kiadók/ és a dokumentációs ill. könyvtári szervek között, másrészt a tárolás, visszakeresés, másolás céljait szolgáló berendezések gyártó cégei és felhasználói között. Költségeinek fedezése a következőképpen oldható meg: 1. a dokumentumok feltárásával kapcsolatos munkát a kiadók biztosítanak, ill. fedeznék, az információterjesztés költségeit pedig a felhasználók: az előfizetők; 2. a repertóriumok előállításának és terjesztésének költségeit fedeznék az eladásból származó bevételek; 3. az indexek és a dokumentáció dokumentációjával kapcsolatos kiadványok költségeit ugyancsak az árbevételek, míg 4. az új dokumentációs módszerek és eljárások kidolgozásával és kikísérletezésével kapcsolatos költségeket a megrendelők fedeznék.

Az IID létszáma mintegy 100 fő lenne, az induláshoz szükséges tőkét az érdekelt szervek hozzájárulása biztosíthatná.

A javaslat szerint minden kiadó minden információforrást jelezne az IID-nek, de kizárólagosan az IID-nek. Az IID tájékoztatná az érdekelteket, kizárólag a számukra értékkel bíró anyagról. Így mind a kiadók, mind a felhasználók unilaterális kapcsolatot tartanának fenn az IID-vel, és csak az IID-nek kellene multilaterális kapcsolatok terheit viselni. Mivel jelenleg mind a kiadók, mind a felhasználók multilaterális kapcsolatokat tartanak fenn, az IID közvetítő szerepe jelentős megtakarításokat eredményezhetne.

Az IID eredményes munkájának előfeltétele, hogy a kiadók biz-

tosítsák a jó minőségű szerzői referátum közlését minden dokumentum elején, saját nyelvükön és angolul, valamint, hogy betartsanak bizonyos nemzetközi szabványokat. Ebben az esetben az IID az eredeti referátumok felhasználásával állíthatná össze az egyes tudományágak területén kiadott referáló kiadványokat. A tapasztalatok szerint mintegy 400 sorozat kiadásával lehetne valamennyi szakterület átfogását biztosítani. A tájékoztatás gyorsaságát nagymértékben fokozná, ha a referátumokat kartonokon maguk a kiadók sokszorosítanák, s az IID csupán a sorozatokba történő elrendezést, tárgy szerinti csoportosítást végezné el. Célszerű lenne, ha a tájékoztatást külön biztosítanák a periodikus kiadványokban megjelenő dokumentumokkal és külön a nem periodikákban megjelent információkkal kapcsolatban. Az utóbbi körben jelentős súlyt kellene kapniok a szabadalmaknak, szabványoknak és disszertációknak.

A javasolt megoldás gazdaságosságát többek között a következő adatok támasztják alá: 100 országot, 10 000 kiadót és 10 000 címzett /tájékoztató szervet stb./ feltételezve, a jelenlegi tájékoztatói rendszerben 100 millió értesítés kiküldésére lenne szükség, egymással együttműködő nemzeti központok esetében 1 010 000-re, míg nemzetközi központ felállítása esetén mindössze 20 000-re!

Az IID tevékenységének fontos részét képezné a repertóriumok kiadása. Ezek részletes információkat tartalmaznának a tájékoztató központokra, gyűjteményekre /könyvtárakra, filmtárakra stb./ tájékoztató szolgálatokra és felhasználókra.

Repertóriumot kellene kiadni a kiadókkal és más információforrásokkal kapcsolatos információk biztosítása céljából is. Nagy jelentőségű munkát végezhetne az IID a különböző új berendezések, könyvtári és dokumentációs célgépek, módszerek kikísérletezése és főleg értékelése terén. Feladata lenne a szaktanácsadás a különböző tájékoztató központok és szervek felé beszerzési problémák megoldására.

Végül az IID feladata lenne a tájékoztatótudományi tájékoztatás területén folyó munka összefogása, koordinálása és ezzel kapcsolatban központi információs tár kiépítése, indexek szolgáltatója.

/Vásárhelyi P./

109/67

002.61:341.16:001

ICSU - UNESCO tervtanulmány a tudományos tájékoztatás rendszeréről. /ICSU - UNESCO plan study of worldwide system of science information/ = Information Retrieval Letter, Detroit, 2.k. 11.sz.1967. márc. p.1.

Az ICSU /International Council of Scientific Unions = Tudományos Szervezetek Nemzetközi Tanácsa/ és a UNESCO közös tervet dolgozott ki a tudományos tájékoztatás és világméretű rendszerének tanulmányozására. A Párizsban üléselő munkacsoport tagjai az USA, SzU, Anglia, NSzK, Japán, Franciáország és az ICSU képviselői. Céljuk az

egyes országokban kialakult rendszerek egybevetettségének elősegítése a különböző elvek, nyelv, számítógépes technika, sőt a népek közötti ellentétek ellenére. Ezt úgy óhajtják elérni, hogy az egyes rendszerek megalapítása, illetve megszilárdulása előtt teszik meg javaslataikat.

Az ismertető a következő irányelveket emeli ki: a nemzetközi rendszer a meglévő és a jövőben induló tájékoztatási szolgálatok önkéntes koordinációján alapuló hálózat kell, hogy legyen; kezdetben csak az ICSU alapelveiben körülírt alaptudományokkal foglalkozzék; a tervtanulmánynak foglalkoznia kell a szabványosítás és a szelektivitás biztosításának kérdéseivel; különös figyelmet kell fordítani a fejlődő országok tudósainak növekvő igényeire.

/Schiff E./

110/67

002.63:026:62

A COSATI elvei az országos hálózattal kapcsolatban. /COSATI national network assumptions/ = Information Retrieval Letter, Detroit, l.k. 9.sz. 1966.jan. p.1-4.

A COSATI /Federal Committee on Scientific and Technical Information = a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás Szövetségi Bizottsága/ elvei az országos hálózatban a következők:

1. A szövetségi kormányzatnak kell biztosítania, hogy a világ tudományos és műszaki irodalmának minden jelentős dokumentumából legalább egy elérhető példány legyen az országban;
2. a kormánynak kell gondoskodnia a feldolgozásról, megfelelő áron;
3. mind az elsődleges, mind a másodlagos publikációval foglalkozni kell;
4. tájékoztatási központ az országos rendszer része;
5. a rendszer munkájának kritikus és igen fontos része a nem szakirodalommal való foglalkozás;
6. a rendszer részei és egésze felelősséggel tartozik a kormány végrehajtó szervének;
7. a rendszer szubvencionált kormányzati és a nem kormányzati részei közti kapcsolat fenntartása a kormány feladata;
8. a rendszer a felhasználók széles spektrumát - egyetemen dolgozó tudósok, műszaki emberek, hallgatók és oktatók; iparban vagy kormányintézményben dolgozó tudósok, műszaki emberek, ügyintézők és vezetők - szolgálja ki;

9. szükséges a fejlett technika alkalmazása, a kézi rendszerek lassan gazdaságtalanná válnak;

10. a különböző módszereket gazdasági szempontból értékelni kell;

11. a kezdeti feltételeket figyelembevevő, de fejlődőképessé rendszert kell kifejleszteni;

12. a kifejlesztendő rendszer nem szükségszerűen azonos a más, nem műszaki irodalomra kifejlesztett rendszerekkel;

13. az alkalmazott osztályozási és index rendszerek legyenek összeegyeztethetők a nemzetközi gyakorlattal.

A COSATI következtetései:

1. A felhalmozott tudományos és műszaki ismeret nemzeti kincs;

2. a jelenleg fennálló tájékoztatási rendszerek és könyvtárak megalapításakor nem követtek közös alapelveket;

3. szükség van az országos integrált hálózat késedelem nélküli megszervezésére;

4. ebben a munkában a kormányé a vezető szerep;

5. meg kell határozni az egyes - a tájékoztatási rendszerben résztvevő - szervek felelősségét;

támogatni kell a könyvtárakat, hírközlést, fordításügyet stb..
meg kell vizsgálni a felmerülő költségeket,
meg kell alkotni a megfelelő rendeleteket,
meg kell határozni a kötelező műszaki minimumot,
támogatni kell a fejlesztési programokat és a hosszú lejáratu tervek kidolgozását;

6. gyorsítani kell a fejlődést új központok, kapcsolatok stb. létrehozásával;

7. a megalakítandó rendszereket előzetesen gondosan értékelnie kell;

8. az eddigi tapasztalatok alapján haladéktalanul meg kell kezdenie az országos rendszer tervezését.

A COSATI javaslatai:

A fejlődés meggyorsítása érdekében az egyes szakterületeken a hiányzó nemzeti könyvtárakat meg kell alapítani, ki kell dolgozni a dokumentációs és tájékoztatási munka törvényszerű kereteit. A COSATI-nak kell vállalnia az országos szervezet tervének kidolgozá-

sát prototípusok üzemeltetése alapján, a szabvány-módszerek kidolgozását, a finanszírozás, az oktatás és a nemzetközi kapcsolatok fejlesztési elveinek kidolgozását.

/Schiff E./

111/67

02:002.6:378.141.4/71+73/

A könyvtárosság és a tudományos tájékoztatás. /Librarianship and the science of information/ - DONHUE, J.C. = American Documentation, 17.k. 3.sz. 1966.jul. p.120-123.

A szerző az Egyesült Államok és Kanada főiskoláin azt tanulmányozta, hogy milyen a könyvtártudományi és tájékoztatástudományi oktatás helyzete, s melyek azok a témakörök ezen belül, melyekre a legnagyobb súlyt fektetik. A vizsgálatok során a főiskolák által kiadott ismertetőkre, valamint a dékánokkal folytatott személyes megbeszélések során szerzett információkra támaszkodott.

A főiskolai előadások témakörét négy kategóriába sorolta:

1. Könyvtártudomány: történeti, módszertani, etikai kérdések;
2. meghatározott könyvtártípusokban, meghatározott olvasói körrel kapcsolatban, meghatározott szakterületeken végzett könyvtárosi munka kérdései;
3. tájékoztatástudomány: az információk tulajdonságainak, viselkedésének, áramlásának, feldolgozásának kérdései;
4. olyan témakörökbe tartozó előadások, melyek csak közvetett kapcsolatban állnak a könyvtári és tájékoztató munkával /pl. matematika, nyelvek stb./, de amelyeket kifejezetten könyvtári ill. dokumentációs szempontok figyelembevételével tartanak.

A vizsgálat tárgyát képező 34 főiskola esetében az oktatás 93%-ban az 1. és 2. kategóriába tartozó témakörökre vonatkozott. A két kategória részesedése ezen belül kb. egyenlő volt. A tájékoztatástudományi oktatás 5 %-ban, a 4. kategóriába vágó előadások 2 %-ban részesedtek. A tájékoztatástudományi oktatás részesedése tehát százalékosan még kicsi, de jelentős fejlődést mutatott az előző felméréshez képest: a főiskolák 77 %-ában folyik már ilyen oktatás, míg az 1964-65-ös tanévben még csak a főiskolák 30 %-ában adtak elő ebben a témakörben.

Meglepő eredményt szolgáltatott annak elemzése, hogy a négy nagy kategórián belül hogyan oszlanak meg a szűkebb témakörökre vonatkozó előadások. Az 1. kategória esetében a történeti előzményekre vonatkozott átlagosan az előadások 14 %-a, bibliográfiai kérdésekre az előadások 13 %-a, katalógizálásra és osztályozásra 10 %-a. Ez váratlan, mivel általános vélemény volt, hogy a katalógizálás és osztályozás oktatása a legfontosabb.

A 2. kategória esetében az előadások 18 %-a a gyermekkönyvtár-

akkal kapcsolatos speciális feladatok és munkamódszerek ismertetésére vonatkozott. A közkönyvtárakkal kapcsolatos kérdések oktatása 6 %-ban, a műszaki könyvtárakkal kapcsolatos speciális előadások pedig mindössze 5 %-ban részesedtek a tantervben.

A 3. kategórián belül a legnagyobb súlyt a lyukkártyás és elektronikus adatfeldolgozás, valamint a gépi információ visszakeresés oktatására fektetik. Információelméleti és rendszertervezési kérdésekkel csupán 1 %-ban foglalkoznak és hasonlóan rendkívül kicsi a felhasználók körének elemzésére, a könyvtárak és tájékoztató szolgálatok használatának, igénybevételének vizsgálatára vonatkozó előadások száma.

A 4. kategóriában a társadalomtudományok oktatása 1,5 %-kal, a matematika és a nyelvek oktatása 0,2 - 0,2 %-kal, a műszaki tudományoké 0,1 %-kal részesedik.

A fentiek alapján a szerző a következő következtetésekre jut:

1. A főiskolák még ma is főleg a közkönyvtárak és iskolai könyvtárak számára képeznek ki megfelelő szakembereket és csak lassan fejlődik a szakkönyvtárosok és tájékoztatási szakemberek kiképzése;

2. erősödik a törekvés megfelelő tájékoztatástudományi oktatás biztosítására, de ezt a megfelelő előadók hiánya akadályozza;

3. a könyvtárakban dolgozó, de jelentős tudományos és műszaki érdeklődéssel bíró munkatársak lassan befolyásolni kezdik a könyvtárosi hivatással és munkával kapcsolatos hagyományos álláspontot és felfogást;

4. radikálisabb változást csak a tájékoztatástudomány legfelsőbb tudományos körökben történő fokozott elismerése fog hozni;

5. fokozni kell a könyvtártudomány területén a kifejezetten kutató jellegű munkát, főleg a katalogizálás és osztályozás, a felhasználók körének és a felhasználás módjának elemzése, valamint a referenz-szolgálatok munkájának és hatékonyságának vizsgálata terén.

/Vásárhelyi P./

112/67

021.3:001.89:002.6

A könyvtártudomány és a tájékoztatástudomány kutatási programja. /Library and information science research program/ = Information Retrieval Letter, Detroit, 2.k. 11.sz. 1967.márc. p.2.

Az USA Kongresszusa az első évre 3 350 000 \$ alappal megbízást adott az Office of Education /Oktatási Hivatal/ részére, kutatási program lebonyolítására. Főbb kutatási tárgykörök:

1. Oktatás: a könyvtárosok képzésének technikája, elvei;

2. felhasználás: tájékoztatási szolgálatok, igények;
3. szervezés: adminisztráció, ügyintézés-vezetés, személyzeti ügyek, finanszírozás;
4. a társadalomban betöltött szerep: a tájékoztatás célja, értéke, kapcsolatok;
5. kapcsolat az iskolai, könyvtári fejlesztési programmal;
6. források feldolgozása: dokumentáció, cédulakatalógus, tárgyköri elemzés, osztályozás, indexelés, referálás, az optimális gyűjtemény, hálózat és rendszertervezés-elemzés, automatizálás /software/;
7. technológia: beszerzés, tárolás, reprográfia, automatizálás /hardware/.

El kell készíteni a helyzet-, modell-, prototípus-, értékelő-, demonstráló és alkalmazási tanulmányokat.

/Schiff E./

113/67

681.3:801.3

A gépi fordítás és nyelvelemzés értékelése. /Computer translation and language analysis evaluated/ = Information Retrieval Letter, Detroit, 2.k. 8.sz. 1966.dec. p.2.

Az NRC /National Research Council = Országos Kutatási Tanács/ egyik bizottsága kétévi kutatómunka után a következő eredményre jutott: a gépi nyelvészetet - azaz a gép segítségével végzett nyelvészeti kutatásokat - alapkutatásként kell kezelni és támogatni. A gép segítségével a nyelvészet egyes, igen sok időt igénylő problémái gyorsan megoldhatók. A bizottság szerint erre a célra évi 2,5-3 millió dollár ráfordítás ésszerűnek látszik. Különösen fontos a nyelvészeti általánosítások kidolgozására és az elméletek ellenőrzésére szolgáló gépi módszerek kifejlesztése.

A gépi fordítást azonban másodlagos kérdésként kell kezelni, mert a fordítási igények fordítók segítségével gazdaságosan kielégíthetők. Ezzel szemben a fordítás sebességének növelésében - például automatikus szótárak előállításával - a gép sokat segíthet.

A fordítások területén a következő megállapításokra jutottak:

A kormányzat és az üzleti körök évi fordítási kiadásai 22 millió dollár.

A tudományos irodalom döntő mennyisége angol nyelvű.

A jelenlegi tudományos irodalom második legfontosabb nyelvét, az orosz, az USA tudósai könnyen megtanulják.

A fordító átlagos "ára" alacsony: 6850 \$ évenként; a kínálat még a kínai nyelvben is meghaladja a keresletet.

A bizottság szerint a jelenleg rendelkezésre álló gépek nem képesek és a közeljövőben nem is lesznek képesek a fordítást megfelelő módon elvégezni. Egy kísérlet eredményeképpen kiderült, hogy a gépi fordítás 10 %-kal pontatlanabb, 21 %-kal lassabb és 29 %-kal nehezebben érthető, mint az ellenőrző fordítás.

A gépi segítséggel végzett fordítás az amerikai hadsereg nyugat-németországi fordítási hivatalának /Federal Armed Forces Translation Agency, Mannheim, Germany/ tapasztalatai szerint sokkal sikeresebben végezhető el. E szerint a rendszer szerint a fordító a szöveg átolvasása közben aláhúzza azokat az angol szavakat, melyeknek a német megfelelőjét kéri. Az aláhúzott szavakat kártyára lyukasztják és a kártyák beolvastatása után a gép kb. 10 perc alatt 3-4 változatban összeállított szótárt ad ki.

/Schiff E./

114/67

681.327.45:025.321

Információs mezők a Library of Congress katalóguskártyáin: elemzésük statisztikai minta alapján 1950-1964 között. /Fields of information on Library of Congress catalog cards: analysis of a random sample. 1950-1964./ - AVRAM, H.D. - GUILLES, K.D. - MEADE, G.T. = The Library Quarterly, 37.k. 2.sz. 1967.ápr. p.180-192.

Az Information Systems Office of the Library of Congress /LC/-nak /Kongresszusi Könyvtár Tájékoztatási Rendszerek Hivatala/ feladata a legfontosabb automatizálási programok kifejlesztése és alkalmazása a könyvtár számára, és ezek koordinálása valamennyi, az LC-ben folyó automatizálási törekvéssel. E célkitűzés egyik első ténykedése a központi bibliográfiai tevékenységekre /beszerzés, katalogizálás, referenz stb./ koncentrált rendszer-fejlesztés tanulmányozása. A kezdeti állapotban levő vizsgálathoz elemezni kezdtek - mintegy segédletként - a katalogizálási eljárások gépesítésének potenciális hasznát és az ezzel kapcsolatos különböző problémákat. Az elemzés egyik célja egy előzetes gépi leolvasású katalogizálás tervezése. Ennek eredményét a "Planning Memorandum Number 3"^{1/}-ban adták közre. A tervezet hangsúlyozza a katalogizálás hagyományos menetének megtartását ahol csak lehet, ugyanakkor igyekszik rugalmasságot, az adatoknak különféle célokra szolgáló variálhatóságát biztosítani.

A gépi feljegyzés sajátossága azonban, hogy olyan információt is tartalmaz, amit jelenleg az emberi agy alkot, pl. a könyv nyelv-

^{1/} U.S. Library of Congress, International Standard Association, Planning Memorandum Number 3. A proposed format for a standardized machine-estamille catalog record. A preliminary draft. prepared by Henriette D. Avram, Ruth. S. Freitag and Kay D. Gules /Washington, D.C., Library of Congress 1965/. 110 p.

vezete, a katalóguscédulán kizárólagos megjegyzésre kerül, ha a cím eltér a szövegtől. A gépi feldolgozás számára ezek a magától értetődő jellemzők nagyfokú relevanciát jelentenek, és a gépi keresés szempontjából kizárólagosnak tekintendők.

A gépi leolvasású katalógizálás megtervezésénél tekintettel voltak olyan célkitűzésekre, mint katalóguskártyák sokszorosítása /nyomtatása/, kötetkatalógusok összeállítása, szolgáltatások közre-adása a felhasználók számára /pl. más könyvtárak által előfizethető gépi leolvasású katalógusszolgáltatások/, speciális bibliográfiák és reportok összeállítása, az adatok központi tárolása stb.

A katalógizálás tanulmányozásánál úgy találták, hogy egy megfelelő gépi leolvasású feljegyzésnek variálhatónak kell lennie terjedelemben, és tartalmaznia kell mind az állandó, mind a változó mezőket. A "mező" olyan információs egység, amely kizárólagosan azonosítható és megnevezhető. Az állandó mező olyan információt tartalmaz, amely ugyanazon számú jegyekkel fejezhető ki, pl. adat-mező, négy numerikus számjegy; nyelvi kód, numerikus vagy alfa-numerikus, ill. előre meghatározott számú jegyek. Az állandó mezők terjedelme előre meghatározható, ezért sokkal használhatóbbak a gépi feldolgozásban. Mivel a gépi leolvasású katalógizálás variálható mezők alkalmazási lehetőségével, a hagyományos adatokat kívánja tartalmazni, gondot kell fordítani olyan információk kifejezésére, melyeket nem lehet előre meghatározott jegyekkel kifejezni, mint pl. a szerző neve stb.

A gépi leolvasású katalógizálás megtervezéséhez elsőrendű követelményként a jelenlegi nyilvántartásból precíz adatokat igyekeztek nyerni. Ehhez a meglévő katalóguskártyákból statisztikai mintát vettek, hogy statisztikai vizsgálatokat végezzenek a következők meghatározására:

1. Az előfordulások gyakorisága adott körülmények között, pl. a feljegyzések száma a szerzőnek mint vezérszónak esetében;

2. a minimális szükséges kódok száma speciális jellemzők meghatározására, mivel az ilyen típusú kódok mennyisége meghatározza az állandó mezők programozását, melyeknek az IC katalógizálásában jelentős szerep jut.

A statisztikai vizsgálathoz a katalóguscédulákat az 1950-1964. közötti évekből vették. A cédulák monográfiákat és sorozatban megjelent kiadványokat tartalmaztak, a mintában nem szerepeltek speciális formájú vagy nyelvű kiadványok. A jelölt időközben 954 174 katalóguskartont vizsgáltak meg, melyekből 2724 kartont emeltek ki minta céljára /2 %/. A katalóguskartonok feldolgozásánál Simscropt programnyelvet használtak, melyet a Rand Corporation fejlesztett ki digitális számítógépekhez speciális problémák megoldására.

Az adatok feldolgozásánál a következő eredményt kapták:

1. Az adatok információ közlésében jelentős a nyelvi elem, ezért a gépi feldolgozásban a nyelvi kód az állandó mezők része;

A kódoláshoz szükséges volt annak meghatározása, milyen nyelvek előfordulása jöhet számításba, ill. milyen a többnyelvű munkák százalékos előfordulása. A mintában 92,3 % egynyelvű, 6,7 % kétnyelvű, tehát a vizsgált 99 %-ban a munkák nyelvi jellege az állandó mezőben egyetlen nyelvi kóddal kifejezhető. E kérdésnél felvetődött, hogy mi tekinthető többnyelvűségnek; cím más nyelven való közlése, annotáció idegen nyelven stb.;

2. valamely munkának jellemző információs tartalmát nyújtják az illusztrációk. E szempontból a tapasztalat eltérő volt a teljes és egyszerűsített címleírással készült katalóguscéduláknál. A minta egészét tekintve azt találták, hogy a munka 99,5 %-ban három vagy annál kevesebb illusztrációt tartalmazott, tehát minimálisan legalább négyféle illusztráció kifejezésére kell állandó mezőt biztosítani;

3. a városok vagy országok kifejezésére is lehetőség nyílt állandó mezők útján. Az e szempontból vizsgált minta azt mutatta, hogy 98 %-ban egyetlen földrajzi kategória meghatározására van szükség;

4. elemzésre került: a vezérszavak fő típusainak gyakorisága, mint szerzői, név, testületi szerző, címszó, fiktív vezérszó; melléklapok vezérszavainak előfordulási gyakorisága;

5. a munka során nyilvánvalóvá vált, hogy szükséges kialakítani a vezérszó fő típusainak mintáját. Különösen fontos ez a számítógéppel történő kiíráshoz, szelektáláshoz, katalóguskartonok nyomtatásához, vagy kötetkatalógusok előállításához. Így a szerzői név csoportját tovább osztották almezőkre - név, cím, dátum, átdolgozó - egy további kód hozzáadásával;

6. külön megvizsgálták a testületi szerzőség előfordulását vezérszóként.

A statisztikai minták feldolgozásának fenti szempontok szerinti eredményét a cikkben 13 táblázat illusztrálja, amihez függeléként csatolták a minta méretének meghatározását.

/Dácz É./

115/67

778.148.2

Bruning 1100 mikrofilm nagyítógép. /Mikrofilm-Rückvergrößerungsgerät Bruning 1100/ - Reprographie, 7.k. 3.sz. 1967.márc.p.51.

A Modell Bruning 1100 elektrosztatikus elv szerint működő mikrofilm nagyítógép. A készülékkel 35 mm-es vagy 16 mm-es tekercsben, csikban vagy lyukkártyába montírozott mikrofilmek nagyíthatók. A nagyítások fehér vagy transzparens speciál papírra, esetleg ofszet-fóliára készülnek. Külön tartozékok alkalmazásával 70 és 105 mm-es filmek is nagyíthatók.

A készülék teljesítménye 4 db nagyítás percenként. A nagyítások mértéke 7-szerestől 16-szorosig változtatható. DIN A/0-ás rajz-

ról A/2, A/3 vagy A/4-es méretű nagyítás készíthető. A maximálisan nagyítható méret DIN A/2-es méretnél valamivel nagyobb; 18x24 hüvelyk. A papíradagolóban 200-200 db A/4, A/3, A/2 méretű papír tárolható.

Az expozíciós idő 1-30 mp-ig szabályozható. Különböző fekete-désű filmek egyaránt jól nagyíthatók. A negatív tartófej 90°-ra elfordítható. A film és a papír adagolása után csupán a méretet kell beállítani, a nagyítás teljes folyamata automatikusan zajlik le.

A készülék beszerzési ára egy standard nagyítófejjel 39 600 DM. Két további nagyítófej különböző méretek nagyítására darabonként 8540 DM.

/Gara A./

!W!

ELKÉSZÜLT FORDÍTÁSOK

021.8:351.85.078.2

100/67

Országos irányelv a könyvvel és könyvtárakkal kapcsolatos nemzetközi tevékenységekre vonatkozóan és utasítás a kormányzatszervekhez ennek végrehajtása tárgyában. /National policy statement on international book and library activities and directive to government agencies for its implementation/ = Library of Congress Information Bulletin, 26.k. 2.sz. 1967.jan. p.35-40. f:7.
Raktári sz.: 303595

025.315

101/67

Közös katalogizálás. /Shared cataloging/ - BALNAVES, J. = Australian Library Journal, 15.k. 5.sz. 1966. p.196-199. f:8.
Raktári sz.: 303870

028:159.952

102/67

Rubakin Miklós és a bibliopszichológia. /Nicholas Rubakin and Bibliopsychology/ - SIMSOVA, S. = Libri, 16.k.2.sz. 1966. p.118-129. f:19.
Raktári sz.: 305784

371.68

103/67

A jelen, a jövő és az audio-vizuális eszközök. /Today, tomorrow and A-V media/ = Film User, 21.k. 24.sz. 1967. febr. p.17-20. f:18.
Raktári sz.: 300476

oOo